

Man leder forgæves efter begreber som »zionisme«, »trotskisme«, »judaisme«, »baptisme«, ja selv »atèisme« er ikke medtaget. I det hele taget er religiøse forhold meget stedmoderligt behandlet: ca. 25 spaltelinier ud af værkets ca. 13.000. Man kan heller ikke få definitioner eller kommentarer til »menneskerettigheder«, »dissident«, »GULag« eller »Glavlit«. Måske vil forf. indvende, at det skyldes den selvvalgte begrænsning til den officielle selvforståelse. Men dels er »Breznev-doktrinen« medtaget, selv om dette begreb naturligvis ikke hører med til selvforståelsen; dels omtales begrebet menneskerettigheder faktisk i bl. a. den sovjetiske presse, ganske vist altid nedsættende. Til gengæld kan man læse om »sodavand«, om »kvas« (syrlig drik) og andre ting, hvis medtagelse i værket ikke er umiddelbart indlysende.

Værket indeholder både et systematisk og et alfabetisk register, hvilket naturligvis forøger dets værdi som håndbog. Men til gengæld nedsættes værdien som sagt af, at man har ladet det officielle begrebsapparat sætte grænserne for det udsnit af det sovjetiske samfunds virkelighed, der belyses.

Bent Jensen

Graham Lyons (red.): Den store fædrelandskrig. Anden Verdenskrig således som den fremstilles i sovjetiske skolebøger. København, Chr. Erichsens Forlag 1979. 175 s. 68,50 kr.

Ifølge forlagets bagsidetekst og pressemeddelelse vil denne bog »føre til forståelse af, hvordan Historien skrives«; ifølge en professor i sammenlignende pædagogik, der har skrevet forord, er det sundt at præsentere »de modtagelige unge mennesker« for mere end ét syn på begivenhederne for herved at fremme den internationale forståelse; og redaktøren af bogen har villet modvirke den anti-russiske tendens i vestlig opfattelse af Sovjetunionens politik i forbindelse med II Verdenskrigs oprindelse, forløb og afslutning, ligeledes for at fremme den internationale forståelse.

Alt dette lyder udmærket: hvem vil ikke gerne forstå, hvordan Historien (oven i købet med stort H) skrives, og hvem vil ikke gerne bidrage til international forståelse? Desværre kan denne bog dog ikke bruges til nogen af delene. Der er ikke så meget som en antydning af, hvordan vilkårene for historieskrivning er i Sovjetunionen, og uden et minimumskendskab hertil vil den almindelige læser, som Graham Lyons skriver han har i tankerne, netop ikke kunne forstå, hvorfor historie skrives, som den gør i dette land. Hvad den internationale forståelse angår, kan det vel heller ikke være noget mål, at den skal fremmes ved hjælp af direkte historieforfalskning. I øvrigt vil den internationale forståelse blive af noget ensidig art, idet det naturligvis er helt utænkeligt, at sovjetiske skolebørn skulle få mulighed for at stifte bekendtskab med historiebøger, der afviger fra de partiautoriserede. Herved ville jo nemlig forfalskningerne blive blotlagt.

Lyons har fået oversat afsnit fra to sovjetiske skolebøger, der gennemgås i det sovjetiske gymnasiums afgangsklasser. I et tillæg behandles mere udførligt tre omdiskuterede emner: Stalin-Hitler pagten 1939, den sovjetisk-finske krig 1939-40 og Warszawaopstanden 1944. Derudover har han lavet, hvad han kalder resumeer af Den kolde krigs anti-sovjetiske holdning til disse begivenheder med det formål at vise den afgrund, der består mellem de to synspunkter. Da bogen henvender sig til nutidige skolesøgende, ville det vel have været mere relevant at lave et resumé af nutidig vestlig opfattelse (hvordan man så end bærer sig ad hermed) til sammenstilling med den sovjetiske skolebogsversion. Hvorfor har Lyons i øvrigt ikke bragt et autentisk uddrag fra en britisk skolebog i stedet for sit hjemmelavede resumé?

Den væsentligste anke er imidlertid, at resumeerne mangler helt fundamentale oplys-

ninger. Vedr. Stalin-Hitler pagten er der ikke mindste omtale af denne pagts hemmelige tillægsprotokol, ligesom den lidt senere undertegnede grænse- og venskabstraktat mellem Tyskland og Sovjetunionen er helt uomtalt. Uden kendskab til disse ting, får man et helt misvisende billede af de begivenheder, der førte til Polens fjerde deling, til indlemmelsen af de baltiske stater i Sovjetunionen og i det hele taget til omstændighederne omkring II Verdenskrigs udbrud og det tysk-sovjetiske samarbejde indtil 1941. Da alle disse ting systematisk forties i den sovjetiske historieskrivning – men jo naturligvis omtales i vestlig – bliver resultatet her, at »de modtagelige unge mennesker« der læser denne bog, ikke alene bliver præsenteret for et stykke gedigen sovjetisk historieforfalskning, men også for en falsk gengivelse af vestlige fremstillinger (i form af Lyons resumé). Da der i øvrigt ikke er antydning af kommentarer til de bragte tekster, bliver resultatet altså, at læsere vildledes om dette væsentlige spørgsmål (og der kunne nævnes andre).

Læsere, der er interesseret i seriøst at beskæftige sig med disse spørgsmål, kan henvises til M. P. Gallagher: *The Soviet History of World War II. Myths, Memories, and Realities* (1963) og A. Hillgruber und H.-A. Jacobsen (Hrsg.): *B. S. Telpuchowski, Die sowjetische Geschichte des Grossen Vaterländischen Krieges 1941–45* (1961).

Bent Jensen

Jens-Jørgen Jensen (red.): *Sovjetunionen i forandring. Synspunkter på de sidste 20 års samfundsudvikling i Sovjetunionen og Østeuropa*. Esbjerg, Sydjysk Universitetsforlag 1980. 188 s.

Bogen indeholder de skriftlige oplæg fra en konference, som Institut for øst-vest forskning ved Sydjysk Universitetscenter afholdt i november 1979, og som havde deltagelse fra samtlige nordiske lande minus Island. *Jan Ake Dellenbrant* fra Uppsala universitet vurderer resultaterne af de økonomiske reformer i Sovjetunionen siden slutningen af 1950'erne og lader sin opfattelse komme til syne i titlen »Mycket väsen för ingenting«; *Zdenek Hejzlar* fra Utrikespolitiska institutet i Stockholm (tidligere leder af det kommunistiske ungdomsforbund i Tjekkoslaviet samt reformkommunist, siden 1969 i eksil) forsøger at beskrive det »østeuropæiske« samfund med Tjekkoslaviet som eksempel; *Jens Quortrup* fra Sydjysk Universitetscenten forsøger det samme på en anden måde og drager sammenligninger til det »vestlige« samfund; *Kristian Gerner* fra Lunds Universitet diskuterer informationsproblemer kontra central planlægning og mener, at ledelsens informationsbehov vil fremtvinge et mere åbent samfundssystem; *Ole Nørgaard* fra Aarhus Universitet beskriver fænomenet »politisk deltagelse« i Sovjetunionen og mener at se klare tegn på en øget demokratisering; *Søren Damkjær* fra Københavns Universitet præsenterer nogle nyere synspunkter på sovjetsamfundets socialstruktur; og *Andreas Jørgensen* fra Sydjysk Universitetscenter diskuterer »Krisen i Sovjetunionen og Østeuropa«.

Som man kan forvente, er bidragene af forskellig kvalitet. Det er ikke her stedet nærmere at komme ind på de enkelte afhandlinger, men jeg vil dog gerne fremhæve Zdenek Hejzlars bidrag (som bygger på hans fremragende bog *Reformkommunismus*. Köln, Europäische Verlagsanstalt 1976. Også i svensk og norsk forkortet udgave). Det udmærker sig i modsætning til flere af de andre bidrag ved at være meget lidt spekulativt og byggede på et omfattende empirisk materiale. I al sin nøgternhed tegner det et rystende billede af et samfunds gentagne omvæltninger, iscenesat ikke af en spontan økonomisk udvikling, men af et monopolpartis politiske diktatur.

Bent Jensen